

Sporen van het koloniale verleden in Paushuize

Op de thee bij Hester Ranst

In de binnenstad van Utrecht lijkt het koloniale verleden verder weg dan in VOC-steden als Amsterdam, Middelburg of Hoorn. Toch werden veel grote huizen langs het Janskerkhof, de Drift en de (Kromme) Nieuwegracht verbouwd en ingericht met geld dat verdiend werd in de koloniën. Het Herdenkingsjaar Slavernijverleden geeft aanleiding tot nader onderzoek naar de sporen hiervan in Utrecht. Een tot nog toe onderbelicht voorbeeld is dat van Hester Ranst, die met in de overzeese handel verkregen rijkdommen een stevig stempel heeft gedrukt op Paushuize.

Froukje van der Meulen is kunsthistorica en conservator van Paushuize. Ook werkt zij als conservator bruiklenen bij de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed.

Het is jammer dat er geen portretten bekend zijn van Hester Ranst (1671 of 1673-1750). Als er een schilderij van haar overgeleverd was, had het er misschien uitgezien als het hierbij afgebeelde portret van Machteld Muilman. Dat schilderij toont een zelfbewuste vrouw in een satijnen jurk en met glinsterende juwelen, gezeten in een rijk gestoffeerd interieur. Haast terloops toont ze een verfijnd porseleinen theekopje: klein, maar veelzeggend. Thee en de bijbehorende

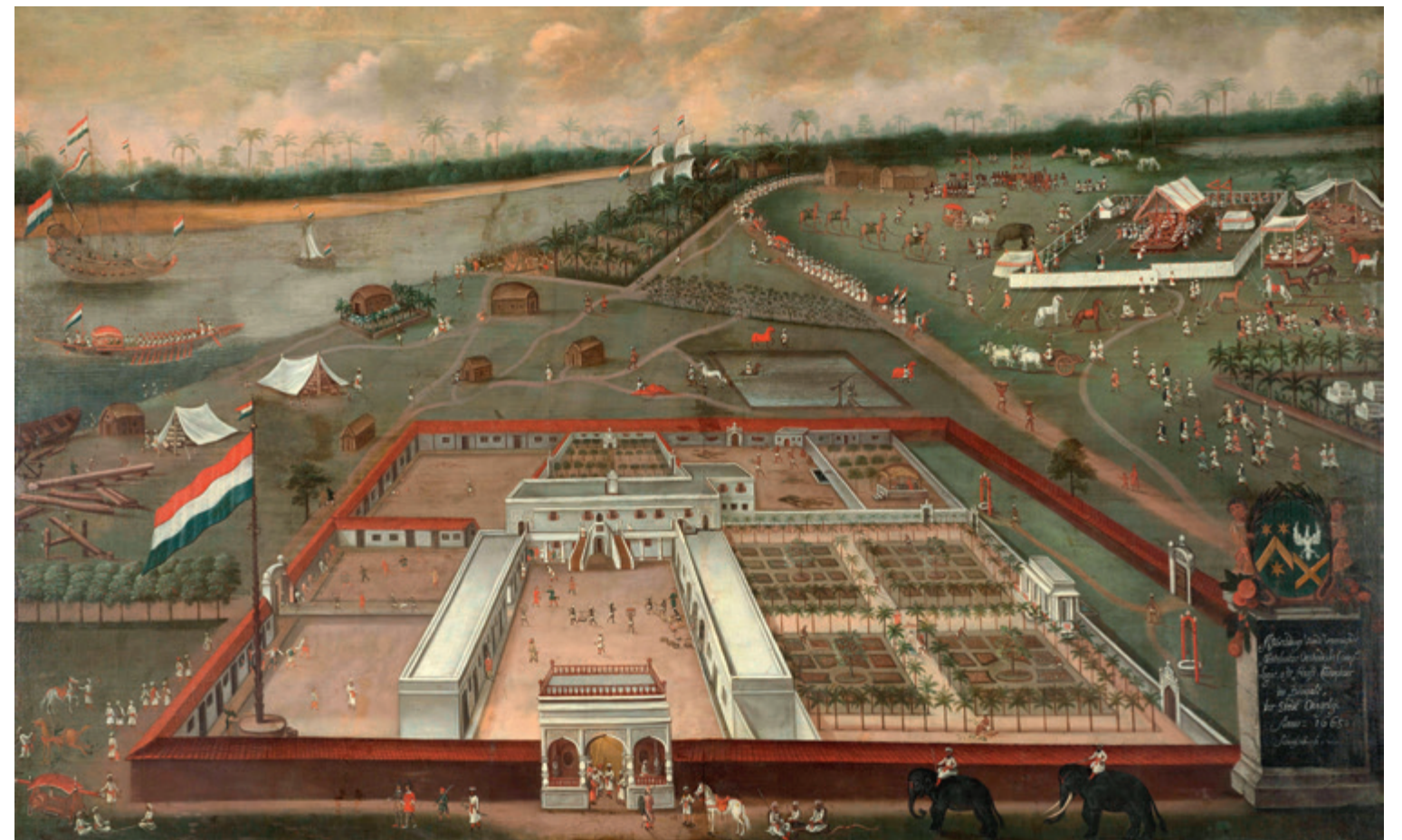
rituelen en accessoires waren een middel om rijkdom en sociale status uit te drukken. De thee zelf, maar ook het porselein waarin die geschonken werd, kwam uit Azië en werd door de VOC naar Europa gebracht. De puissant rijke Hester Ranst, die ruim 35 jaar in Paushuize woonde, bezat volgens een boedelinventaris tientallen theepotten en liet een theekoepel in haar tuin bouwen. Ze had zich dus zomaar met een theekopje kunnen laten portretteren, wat symbool zou hebben gestaan voor haar fortuin dat direct gerelateerd was aan de koloniale handel. Met dat geld liet zij een aantal veranderingen aanbrengen aan Paushuize die nog altijd zichtbaar zijn.

Koloniaal familiefortuin

Hester Ranst werd geboren in Bengalen, het huidige Bangladesh, als dochter van Constantin Ranst (1635-1714) en Hester Hartsinck (1636-1683). Haar vader was een geslaagde VOC-beambte, haar moeder was de dochter van de directeur-generaal van Indië, Carel Hartsinck. Ze trouwden in 1664 in Batavia. Constantin Ranst, zelf zoon van een koopman in VOC-waren, maakte tussen 1662 en 1678 een indrukwekkende carrière in de Oost. Achtereenvolgens was hij opperhoofd in Japan, opperhoofd van Tonkin (het tegenwoordige Hanoi, Vietnam) en directeur van de handelspost Hougly in Bengalen, het huidige Bangladesh. Hierna keerde Ranst terug naar Amsterdam, maar na het overlijden van zijn vrouw in 1683 vertrok hij nog eenmaal naar Azië. In de jaren 1683-1684 was hij opnieuw opperhoofd in Japan. Mede dankzij winstgevendende privé-handel behoorde Constantin Ranst tot de 250 rijksten van de 17e eeuw.¹ Hij bezat in elk geval twee panden op de Herengracht en zeven pakhuizen aan de Prinsengracht. In 1688 trouwde zijn dochter Hester, toen 17 jaar oud, met Jacob Jacobsz. Hinlopen (1668-1698). Hij kwam ook uit een Amsterdams patriciërsgezicht van handelaren in koloniale waar; een van zijn voorouders was een oprichter van de VOC-kamer in Enkhuizen. Zijn gelijknamige grootvader, lakenkoopman in Amsterdam en lid van de vroedschap, behoorde tot de meest vermogenden van zijn tijd. Samen met Jacob kreeg Hester acht kinderen, van wie er vier jong stierven. In zijn korte leven - hij werd slechts 29 jaar oud - was Jacob Hinlopen schepen van Amsterdam, bewindhebber van de VOC en directeur van de Sociëteit van Suriname, een particuliere Nederlandse koloniale onderneming die verantwoordelijk was voor het beheer van de kolonie. Onder leiding van de Sociëteit groeide het aantal suiker- en koffieplantages explosief en werden tot slaaf gemaakte mensen uit Afrika verhandeld om op deze plantages te werken. Na de vroege dood van haar echtgenoot en van hun jongste dochter in 1698, bleef Hester nog enige tijd in Amsterdam wonen. In 1707 verhuisde ze met haar twee jongste

- < Jan de Beijer, gezicht op de Kromme Nieuwegracht met Paushuize, 1736. Links is de nieuwe entree van Hester Ranst afgebeeld. [HET UTRECHTS ARCHIEF](#)
- > Portret van Machteld Muilman door Frans van der Mij, circa 1745. Machteld had een vergelijkbare achtergrond als Hester Ranst. Ze was de vrouw van WIC-directeur Jan Pranger en woonde aan het Singel in Amsterdam. [RIJKSMUSEUM](#)
- ✓ VOC-handelsloge te Hougly in Bengalen, geschilderd door Hendrik van Schuylenbergh, 1665. Hesters vader Constantijn Ranst werd in 1669 directeur van deze handelspost. [RIJKSMUSEUM](#)

kinderen Sara en Constantin naar Utrecht. Haar oudste dochter Hester en zoon Jacob bleven in Amsterdam. Hester, de dochter dus, trouwde in dat jaar met Gerrit Hooft, een telg uit een belangrijk Amsterdams regentengeslacht. Hij was onder andere bewindhebber van de West-Indische Compagnie, directeur van de Sociëteit van Suriname en zeven maal burgemeester. Aanvankelijk huurde Hester Ranst een huis aan het Utrechtse Janskerkhof van burgemeester Everhard van Sypesteyn.² Daar woonde zij enige tijd samen met de zangleraar van haar kinderen, Achilles Antoine Bachelier, heer van Ailly, doorgaans aangeduid als d'Ailly. Hoewel ze in ondertrouw gingen, is het van een huwelijk nooit gekomen. Vanwege het standsverschil en het verschil in religie, maar vooral om het

onstuimige karakter van de relatie waarbij drank en scheldpartijen een rol speelden, werd er in de stad flink geroddeld over de affaire tussen de regentendochter en de zangmeester.³ Ondanks het feit dat d'Ailly in 1710 voor lange tijd uit beeld verdween, was de maat kennelijk vol voor Hesters vader: Constantin Ranst liet zijn dochter onterven. Het enige dat zij bij zijn overlijden in 1714 ontving, was de legitieme portie, het deel van de erfenis waar een kind ook nog bij onterving recht op had.⁴ Toch heeft dit haar financieel niet belemmerd, want in datzelfde jaar kocht zij het grote huis waar ze tot aan haar dood zou blijven wonen.

Modernisering van Paushuize

Op 20 maart 1714 verwierf Hester Ranst Paushuize, samen met het naastgelegen pand dat in de verkoopakte 'Kleyn Paushuysinge' genoemd werd en dat tegenwoordig

als adres Achter Sint Pieter 220 heeft.⁵ Later dat jaar kreeg ze van de vroedschap toestemming om aan de straatkant een grote deur te maken met een balkon erboven. Hierdoor werd de hoofdingang naar de straatzijde verplaatst, aan Achter Sint Pieter. De naar de tuin gekeerde gevel was nu niet langer de voorzijde; het gebouw opende zich naar de stad. Op de tekening van Paushuize (zie pagina 4) die de bekende topografisch tekenaar Jan de Beijer maakte in 1731 (dus toen Hester Ranst er woonde), is te zien hoe indrukwekkend de nieuwe ingangspartij was geworden. Contrasterend met de laatgotische architectuur heeft Hester er een barokke uitbouw laten plaatsen. De grote deuren zijn toegankelijk via een hardstenen bordestrap; daarboven hangt een balkon met symmetrisch geplaatste, zware balusters. De uitbouw wordt bekroond met een palmet, een decoratie in de vorm van een palmbblad. Het zijn enigszins pompeuze vormen die doen denken aan de Lodewijk XIV-stijl die in Hesters tijd *en vogue* was.

Aan de andere zijde van het huis, aan de binnenplaats, liet Hester Ranst een galerij bouwen langs de buitenmuur van Paushuize. Tot die tijd moest men door alle ruimtes in het huis heen lopen. Deze galerij is aan de buitenzijde inmiddels verborgen geraakt achter een 20e-eeuwse aanbouw, maar is nog wel te zien op het schilderij van Pieneman uit het midden van de 19e eeuw. Dankzij de aanpassingen kreeg het 16e-eeuwse Paushuize het niveau van een eigentijds en luxe stadspaleis. Enige opknappwerkzaamheden waren waarschijnlijk ook wel nodig, aangezien het huis in de voorgaande jaren gebruikt was als onderkomen voor de afgezant van keizer Karel VI tijdens de onderhandelingen voor de Vrede van Utrecht, en daarvoor als hoofdkwartier van de Franse bezetter. Paushuize moet in die jaren het decor geweest zijn van grote feesten en zal dus enigszins uitgeleefd zijn geweest toen Hester het kocht. Hester Ranst besteedde ook speciale aandacht aan de vernieuwing van haar tuin. In 1720 liet ze aan de rand van het perceel een zeskantige theekoepel bouwen, die voor

▲ Jan Wandelaar, portret van Hester Hinlopen (1689-1767). Zij was een dochter van Hester Ranst en gehuwd met WIC-bewindhebber Gerrit Hooft. [AMSTERDAM MUSEUM](#)

◀ Koker in Japans lakwerk, 1684-1692, waarin onder andere documenten van Constantin Ranst werden bewaard. De initialen HVB staan voor Hendrick van Buijtenhem, die na Ranst de VOC-vestiging in Japan leidde. [RIJKSMUSEUM](#)

▼ Westgevel van Paushuize met de ingangspartij waarvoor Hester Ranst de opdracht heeft gegeven. [MAURICE MOURAD](#)

➤ De binnenplaats van Paushuize met links het 17e-eeuwse poortgebouw, midden de galerij van Hester Ranst en rechts de in 1830 aangebouwde Statenzaal. Nicolaas Pieneman, Aanbieding van een adres aan koning Willem III in Utrecht, 1856.

[CENTRAAL MUSEUM](#)

↘ Fragmenten van een porseleinen schoteltje uit circa 1740, gevonden in de beerput van Paushuize. Het hoorde bij een theekopje dat mogelijk van Hester Ranst was.

[FROUKJE VAN DER MEULEN](#)

een deel uitstak over de Kromme Nieuwe-gracht. Daar kon ze gasten ontvangen om van de thee te genieten met uitzicht over het water. Op de tekening van Jan de Beijer is de koepel met enige inspanning te ontwaren naast het 17e-eeuwse poortgebouw, links van de boom. Uit de verkoopadvertentie na haar dood in 1750 blijkt verder dat Hester een fontein had laten aanleggen. Dat was destijds wel heel bijzonder in een stadstuin. Het idee had ze wellicht opgedaan op een van de buitenplaatsen langs de Vecht, waar fonteinen vaker voorkwamen.⁶ Net zoals veel rijke stadsbewoners bezat Hester Ranst zelf een buiten: ze was eigenaresse van Hertevelt of Hartevelt bij Maarssen en later van Vechtenstein, ook bij Maarssen. Van haar aanpassingen aan de tuin van Paushuize is helaas niets bewaard gebleven, maar de galerij en vooral de nieuwe ingangspartij zijn sporen van Hesters opdrachtgeverschap die de tand des tijds hebben doorstaan. Deze elementen zijn nog altijd beeldbepalend voor het aanzicht en het gebruik van het gebouw.

Koloniale kostbaarheden

Over de inrichting van Paushuize door Hester Ranst is weinig zeker, maar wel dat zij over een indrukwekkende inboedel beschikte. Uit de inventaris die na de dood van haar echtgenoot Jacob Hinlopen in 1699 is opgemaakt, blijkt dat ze samen vele koloniale kostbaarheden bezaten: Chinees en Japans porselein, lakwerk en zijde.⁷ Ook vermeldt de boedelinventaris grote hoeveelheden zilverwerk zoals filigraandoosjes en poppengoed, muziekinstrumenten als een klavecimbel en tweemaal

een *viola da gamba*, kostbare juwelen bezet met parels en diamanten, gouden en zilveren penningen, evenals schilderijen, tapijten en meubilair, zoals een ledikant met rood damast. Deze opsomming geeft een indruk hoe rijk de inrichting Paushuize geweest moet zijn. De hoeveelheid en kwaliteit van het porselein zegt veel over de koloniale connecties van Hester en Jacob. De VOC bemoeide zich in die tijd niet met de porseleinhandel: die werd overgelaten aan particuliere kooplieden die, hoewel ze in dienst waren van de VOC, ook voor eigen gewin opereerden. De medewerkers van de VOC hadden dankzij hun connecties in Batavia, het Aziatisch hoofdkwartier voor de VOC en de centrale overslag, een voordeel bij het verzamelen van porselein. Het echtpaar Hinlopen-Ranst beschikte over maar liefst 1.133 stukken porselein: huishoudelijk goed, maar ook 326 antieke

exemplaren van grote waarde die waren geschonken door Hesters vader. Hij had ze op zijn beurt geërfd van Johannes Camphuys, die als opperhoofd in Japan en Gouverneur-Generaal in Batavia exclusieve toegang had tot de porseleinhandel.⁸ Zelf droeg Hester bij haar huwelijk met Jacob 608 stuks porselein bij, waarvan tenminste 66 theepotten. Wellicht behoorde het kleine porseleinen schoteltje dat tijdens de restauratie van Paushuize in 2010 is gevonden in de beerput, ook tot de bezittingen van Hester Ranst. Het dateert uit circa 1740 en hoorde waarschijnlijk bij een theekopje in de Chinese decoratiestijl *famille rose*.⁹

Rijkdom, reputatie en identiteit

Dankzij de rijkdommen die haar familie in de koloniën vergaarde, kon Hester Ranst van Paushuize een luxe stadspaleis maken. Haar verhaal staat niet op zichzelf. Zij was een van de vele individuen met koloniale

banden in Utrecht. Tussen het Janskerkhof en de Kromme Nieuwegracht woonden en werkten in haar tijd Utrechtse regenten met grote belangen in de slavernij.¹⁰ Dat is niet verwonderlijk, want hier lagen riante percelen met voorname huizen, die nog voor de reformatie gebouwd waren door de geestelijke elite van de stad en die later ook aantrekkelijk werden voor de rijke koloniale bestuurders, investeerders en hun familieleden.

Op een steenworp afstand van Paushuize, aan de Kromme Nieuwegracht 62, werd in 1720 de Utrechtse Compagnie opgericht. Dit was een investeringsmaatschappij die nauw betrokken was bij de trans-Atlantische slavernij. De Compagnie kocht onder meer een koffieplantage in Suriname en voerde de directie over een suikerfabriek op het Lucasbolwerk, waar suiker uit de koloniën werd verwerkt. Ook buiten de stad zal Hester koloniale connecties hebben getroffen. Veel van de buitenhuizen langs de Vecht, waarvan zij er twee in bezit heeft gehad en waar zij regelmatig geweest zal zijn, waren gekocht en gebouwd door Amsterdammers en Utrechters met inkomsten uit koloniale handel, inclusief handel in tot slaaf gemaakten.¹¹

De koloniale wereld was competitief. Het bezit en de inrichting van huizen, zowel in de stad als daarbuiten, speelden daarbij een cruciale rol. Een buitenplaats was meer dan een plek om de zomers aangenaam door te brengen en een verzameling Oosterse kostbaarheden diende niet slechts als inrichting voor de huizen; ze vormden het cultureel kapitaal waarmee de VOC-kooplieden en hun families hun rijkdom, reputatie en identiteit konden uitdrukken. Daarmee lieten ze zien dat ze de middelen én het netwerk hadden om zulke zeldzame objecten te verkrijgen, en zo konden ze hun sociale status aan elkaar afmeten. Ook Hester Ranst vormde onderdeel van dit systeem. Haar inspanning om Paushuize te moderniseren en te verfraaien past bij deze pronkzucht en vormt vandaag een herinnering aan het koloniale verleden.¹²

Hester Ranst was van 1707 tot 1716 eigenaar van de buitenplaats Hertevelt of Harteveld bij Maarssen.

Prent van Daniel Stoopendaal, 1718. [HET UTRECHTS ARCHIEF](#)

Herdenkingsjaar Slavernijverleden en de Provincie Utrecht

Aan de vooravond van het Herdenkingsjaar Slavernijverleden (1 juli 2023-1 juli 2024), heeft commissaris van de Koning Hans Oosters in Amersfoort namens het Utrechtse provinciebestuur excuses aangeboden voor het slavernijverleden. De Provinciale Staten willen het Herdenkingsjaar bovendien aangrijpen als startpunt voor blijvende aandacht voor het slavernijverleden en de doorwerking ervan in het heden. Daarvoor wordt samenwerking gezocht met de Utrechtse gemeenten, instellingen en maatschappelijke en culture partners. De Provincie Utrecht is eigenaar van Paushuize, dat tussen 1814 en 1954 fungeerde als ambtswoning voor de commissaris van de Koning.

Noten

1

Kees Zandvliet, *De 250 rijksten van de Gouden Eeuw* (Amsterdam 2006) p. 131.

2

Caroline Pelser, 'Bewoners die nog niet thuis gebracht zijn', www.huizenaanhetjanskerkhof.nl/bewoners-nog-niet-thuis/ (23 juli 2022).

3

Meer hierover in: Erik Tigelaar en Roland Fagel (red.), *Amoureuze en pikante geschiedenis van het congres en de stad Utrecht. Augustinus Freschots verhaal achter de Vrede van Utrecht* (Hilversum 2013).

4

Herman Roodenburg, 'De notaris en de erehandel. Beledigingen voor het Amsterdamse notariaat, 1700-1710', *Volkskundig Bulletin* 18 (1992) p. 380.

5

Het Utrechts Archief, 34-4 Notarissen in de stad Utrecht 1560-1905, inv.nr. 1047 (20 maart 1714).

6

Michiel Plomp, 'Vijf eeuwen groen bij Paushuize', www.oud-utrecht.nl/nieuws/1220-vijf-eeuwen-groen-bij-paushuize (21 maart 2023).

7

Stadsarchief Amsterdam, Archief van de notarissen ter standplaats Amsterdam, inv.nr. 5333 (25 april 1699).

8

Jan van Campen, 'Chinese and Japanese porcelain in the interior', in: Jan van Campen en Titus Eliens (red.), *Chinese and Japanese Porcelain for the Dutch Golden Age* (Amsterdam 2014) p. 209.

9

Met veel dank aan Jan van Campen, conservator Aziatische exportkunst in het Rijksmuseum Amsterdam.

10

Alex van Stipriaan, 'Utrechts slavengeld', in: Nancy Jouwe, Matthijs Kuipers en Remco Raben (red.), *Slavernij en de stad Utrecht* (Zutphen 2021) p. 125-132.

11

Myrthe Minnaert, 'Langs de Vecht. Buitenhuizen als machtsmiddel', in: *Slavernij en de stad Utrecht*, p. 115-124.

12

Na het overlijden van Hester Ranst verkocht haar dochter, Sara Hinlopen, Paushuize aan Jan Nicolaas Floris graaf van Nassau La Lecq, lid van de Staten van Utrecht, raad der admiraliteit in Friesland en schout van Utrecht.